

W. G. van Oyen,
Den Haag:

Over het voorkomen van de smaragdhagedis in noordelijke streken

In het laatste nummer van de twaalfde jaargang van ons tijdschrift wijdt de heer Van Wijk enkele woorden aan een waarneming van een smaragdhagedis op de Gooise heide.

Het blijkt, dat een van onze leden hier in 1952 een aantal van deze dieren heeft uitgezet. Uit de waarnemingen sindsdien is gebleken, dat de smaragdhagedis dus ook zeer strenge winters in ons klimaat weet te overleven. De heer Van Wijk schrijft dit toe aan het feit, dat deze soort

ontwikkelt, het ei niet meer voor de komende winter zou kunnen verlaten.

Dit is o.i. echter een voorbarige conclusie, daar wij door een hieronder vermelde publicatie van Mertens en Schnurre in staat zijn enkele interessante vergelijkingen te maken in verband met het voorkomen van deze soort elders in noordelijke streken.

Tot de meest opmerkelijke verschijnselen van de herpetofauna van Duitsland hoort namelijk

De smaragdhagedis in het buitenterrarium. Rechts tegen de stenen een muurhagedis

Foto: W. H. A. van Meerkerk

een krachtige graver is, die in een enigszins daarvoor geschikt terrein wel zo diep weet door te dringen, dat de vorst hem niet kan bereiken. Naar zijn mening zal echter op de duur van een voortbestaan van deze dieren in ons land niets komen (jonge exemplaren werden tot dusverre niet gevonden), daar, al zou het tot een paring- en ei-afzetting komen, deze door ons klimaat eerst zo laat zouden plaatsvinden, dat het embryo, dat zich bij lagere temperaturen langzaam

het reeds meer dan 150 jaar bekende voorkomen van de waterminnende, mediterrane smaragdhagedis in oostelijk Noord-Duitsland, en wel hoofdzakelijk op enkele plaatsen in de Mark Brandenburg.

Volgens Prof. Mertens is deze populatie ongetwijfeld een relict uit het warme post-glaciaal (na-ijstijd).

Volgens deze auteur betreft het hier *Lacerta viridis viridis*, tot welke ondersoort hij alle

smaragdhagedissen reket, die voorkomen van Midden-Frankrijk (de vindplaats van de in het Gooi uitgezette exemplaren is Fontainebleau) in het westen tot aan het beneden-Dnjepr-gebied en tot aan de benedenloop van de Donau in het oosten, en welke tamelijk kortstaartig zijn, terwijl de mannetjes en soms ook de oudere wijfjes een blauw of blauwachtig gekleurde keel hebben. *)

Met betrekking tot de grootte van de Noordduitse smaragdhagedissen constateren wij direct al, dat het hier in geen geval een kommervorm betreft, zoals men wellicht zou denken van een zo ver noordelijk voorkomende diersoort.

Wel vertonen zij bijzondere kenmerken, die samenhangen met hun woongebied, het noordelijkste deel van het verspreidingsgebied van de soort. Een van deze kenmerken is bijvoorbeeld de sterkere donkere pigmentatie; dat deze toename aan donker pigment bij de Brandenburgse hagedissen en sommige montane exemplaren met het koelere klimaat samenhangt, is niet onwaarschijnlijk.

Uit verdere vergelijkende tabellen van de lichaamsproporties blijkt dat de Noordduitse smaragdhagedis in verschillende kenmerken extreme doorsneewaarden vertoont. Zo heeft deze ondersoort de hoogste index voor de relatieve kopbreedte, maar de laagste waarde voor de relatieve lengte der ledematen. Mertens is geneigd bij deze tendens tot variatie aan de Allen'se regel te denken, daar immers een verkorting van de uitstekende lichaamsdelen en daardoor vermindering van het warmteafgevend oppervlak bij dieren, die gedwongen zijn in een koel klimaat te leven, zonder twijfel een gunstige invloed heeft. In zuidelijke streken blijken de dieren steeds in verhouding tot kop en romp langere ledematen te hebben dan hun in het noorden levende soortgenoten.

Zullen nu de Gooise smaragdhagedissen, indien deze populatie stand houdt en zich weet voort te planten, ook bovengenoemde kenmerken, samenhangend met het klimaat, gaan vertonen? Waarschijnlijk zijn daarmee wel vele generaties gemoeid, hoewel er ook voorbeelden zijn te vinden waarin dergelijke veranderingen sneller optraden.

*) Van een andere, zeer grote en langstaartige ondersoort, *Lacerta viridis fjërvåryi* V a s s a r i, voorkomende in Italië, zonder enig blauw aan de keel, importeerde de heer De Rover het vorig jaar prachtige exemplaren.

Over de leefwijze van de Noordduitse smaragdhagedis werden belangwekkende gegevens gepubliceerd.

Zij komen voor in heide met vliegdennen. Dit terrein is het belangrijkste jachtgebied van deze soort. Bij voorkeur houden ze zich op bij weg-randen, waarschijnlijk omdat deze nog lang na zonsondergang warmte blijven uitstralen. Belangwekkend is in dit opzicht de waarneming van de heer Munnig Schmidt, gedaan te Fontainebleau (in de zevende jaargang op blz. 85 van ons orgaan beschreven) dat de meeste smaragdhagedissen die hij zich eveneens hoofdzakelijk in de omgeving van kleine wandelpaden ophielden, terwijl er in het zijterrein over het algemeen weinig te vinden was.

De Noordduitse smaragdhagedissen mijden de hete middagzon. Ze zijn niet de gehele zomer aan één vaste plaats gebonden, maar hebben verscheidene holen. De strooptochten naar voedsel strekken zich vaak uit tot over een afstand van meer dan 150 meter, hetgeen veel verder is dan men verwachten zou!

Een paring werd de 2e Mei waargenomen. De eerste jongen werden gezien op 8 September. De meeste echter op 3 October bij koel, maar zonnig weer. Oude exemplaren werden op dit tijdstip niet meer gezien (de laatste werden waargenomen op 17 en 24 September). Blijkbaar gaan de oude exemplaren in Noordduitsland in de tweede helft van September in de winterslaap, de jongen pas begin October.

Het leek ons nuttig bovenstaande gegevens te vermelden, daar onze Gooise leden zich verdienstelijk zouden kunnen maken door regelmatig waarnemingen te verrichten aangaande genoemde populatie, gesteld dan dat deze zich door aanpassing heeft kunnen handhaven.

Hierbij kunnen zich moeilijkheden voordoen, daar de zwerflust van de smaragdhagedis bekend is en verschuivingen in het woonareaal kunnen optreden, zodat men niet te snel tot de conclusie van uitsterven mag komen.

Bij deze waarnemingen is zeker ook het aangename, het esthetische aangename met het nuttige verenigd; in de literatuur wordt vermeld dat het zien van een pas vervelde smaragdhagedis tussen de bloeiende heide een onvergetelijk schouwspel is. Wat we ons levendig kunnen voorstellen!

LITERATUUR:

Zur Eidonomie, Taxonomie und Ökologie der norddeutschen Smaragdeidechse, R. Mertens & O. Schnurre, Senckenbergiana, Band 27, 1946.

*

Maakt volledig gebruik van uw lidmaatschap van LACERTA! Profiteert van de bibliotheek, die U geheel gratis ten dienste staat. Zij omvat 400 stuk voor stuk uitgezochte boekwerken met een schat van gegevens over onze liefhebberij. De bibliothecaris, de heer A. T. Reijst, Hoogstraat 47, Koog aan de Zaan, zal u omtrent de uitleen gaarne voorlichten.

*